

НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН НА ОСНОВІ СУЧАСНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Назаренко О.В., викл.
Сумський державний університет
hapushka@rambler.ru

Об'єктом нашого дослідження є власні імена та способи навчання їх релевантному перекладу на інші мови – предмет дослідження. Власні імена (ВІ) займають особливе місце і вивчаються комплексною наукою ономастикою. Зазначені назви утворюють універсальну групу в мовних системах.

Широка представленість ВН у мові, специфіка їх функціонування, характер їх витоків обумовили виокремлення досліджень ВІ в окрему мовознавчу галузь ономастику [1, с. 101].

Як одиниці прецизійної лексики у перекладацькому процесі, особисті імена, антропоніми є контекстуально-незалежними та вельми актуальними словами. При передачі антропонімів іншою мовою застосовується транскрибування, транслітерування і змішаний спосіб (поєднання транскрибування і транслітерування). У сучасному перекладознавстві спостерігається тенденція до транскрибування антропонімів. Пор.: Andy - Енді, Норе - Гоуп, Ada - Ейда; Patrick - Патрік, Amanda - Аманда; Pattrey - Паттрі. Зараз спостерігається тенденція до ширшого застосування саме транскрибування антропонімів і зменшення застосування транслітерування: ім'я Liza передається не як "Ліза", а як "Лайза"; Allison – не як "Аллісон", а як "Еллісон"; Angela – не як "Анджела", а як "Енджела".

Багато авторів художньої літератури дають своїм героям імена, які характеризують їх вдачу, відображають стиль життя. Якщо перекладач використовує транскрибування-транслітерування, ім'я, передане таким способом, втрачає своє конотативне навантаження.

Великі труднощі для перекладача-початківця становить переклад прозорих мотивованих імен (speaking names). За

формою ці імена тотожні загальному іменнику, який вказує на риси притаманні персонажу. Ці риси рекомендується прокоментувати у тексті-трансляторі так, щоб максимально наблизити їх до розуміння. З метою тренування таких навичок слід регулярно застосовувати на заняттях з практики перекладу адресати – з огляду на їх інформативність. Це особливо стосується Купера, Діккенса, Теккерея, Гоголя. Актуальною є проблема, як подати прозоре ім'я? Чи слід застосовувати елементи перекладу?

Власні імена у перекладацькій практиці тяжіють до прецизійної лексики, що постійно поновлюється і складає активний запас тлумача.

ВІ заслуговують спеціального тренінгу. Майбутній перекладач добре засвоїть техніку перекладу ВІ, якщо його знання іноземної мови знаходяться на достатньому рівні. Накопичення відомостей про ВІ та їх еквіваленти є тривалим процесом. Починати його слід з простих імен, поступово ускладнюючи процес. Перекладач повинен розпізнавати імена на слух і розумітися на їх еквівалентах у мові-трансляторі. Спочатку перекладач розпізнає українські імена в українському контексті та іноземні імена – в іноземному. За традицією ВІ транскрибуються або транслітеруються у мові перекладу. Пор.: Liza – Лайза, Andy – Енді, Angela – Енджела, Heine – Гейне, Elisabeth – Єлизавета. Труднощі виникають при відсутності навичок аудіювання та знання іншомовних аналогів. Ідентифікація імен із неробочої мови перекладача викликає особливі труднощі. Ризик втрати інформації зменшується при умові попереднього ознайомлення перекладача з вихідними текстами [2, с. 74].

Деякі антропоніми мають свої постійні еквіваленти у мові оригіналу. Саме вони використовуються у перекладі. Це, головним чином, історичні імена князів, царів, принців, тощо: King George – король Георг, King Henry – король Генріх, Queen Elisabeth – королева Єлизавета, князь Святослав Хоробрий – Prince Svyatoslav the Brave, князь Ярослав Мудрий – Prince Yaroslav the Wise.

Це усталені постійні еквіваленти. При їх утворенні було використано елементи перекладу, бо Мудрий та Хоробрий – це особисті якості та риси людини, які говорять про її характер. У цьому випадку не можна використовувати лише транслітерування або транскрибування. Тоді особисті якості людини, відображені в її імені, втрачуть зміст.

Багато авторів художньої літератури дають своїм героям імена, які характеризують їх вдачу, відображають їх стиль життя. Зазвичай це або негативні, або дуже позитивні людські риси.

Користуючись загальною тенденцією, перекладач використовує зазначені вище способи транскрибування-транслітерування. Ім'я, передане таким способом, втрачає особливе навантаження та додаткову інформацію, яку передав нам автор стосовно своїх героїв. Звісно не слід вдаватися у крайнощі і перекладати розповсюджені імена та прізвища, такі як Любов, Надія, Норе, Хом'як, Медвідь, Smith, Brown та ін.

Але не можна не погодитись з тим, що прізвища, які обрав для своїх персонажів М.В. Гоголь у романі "Мертві душі", несуть додаткову інформацію про своїх власників (Собакевич, Коробочка, Плюшкін та ін.). Вони викликають певні асоціації у читача, що впливатиме на подальше сприйняття змісту роману.

У транскрибованому вигляді вони навряд викличуть якісь асоціації у носіїв інших культур (Sobakevych, Korobochka, Pliushkin). Якщо перекладач обирає цей спосіб перекладу, він повинен розуміти, що переклад вже щось втратив відносно оригіналу. Тому необхідно восповнити цю втрату в інший спосіб.

На ринку професійного перекладача пропонується три види послуг з усного перекладу: синхронний переклад, послідовний переклад та "нашіптування". Спостерігаючи за роботою професіоналів, можна виділити наступні спільні риси всіх видів усного перекладу:

- чіткість (у перекладі відсутні розмиті висловлювання, зайві паузи, слова-паразити);
- швидка реакція перекладача (перекладач миттєво реагує на іншомовний текст, не перепитує оратора);

– впевненість (перекладач завжди певен у своєму перекладі, ніколи не вагається при виборі еквівалентів).

Щоб досягти перекладу такого рівня, перекладачеві слід багато тренуватися. Розглянемо декілька вправ, спрямованих на тренування професійних перекладачів.

Мета цих вправ – розвиток об'єму оперативної пам'яті, засвоєння допоміжних засобів запам'ятовування. Переключення на систему іншої мови, яка по-іншому організована, завжди потребує психічних, емоційних та часових затрат. При усному перекладі необхідне швидке і продуктивне переключення. На щастя, це одна з тих навичок, які закріплюються надовго, необхідно лише докласти необхідних зусиль [3, с. 132].

Виходячи з досвіду багатьох перекладацьких шкіл світу, краще спочатку виробити навички без переключення (тренінг на одній мові), а потім вже з переключенням.

У навчальному процесі доцільним є аспектно тренування ВІ, а саме: первинне засвоєння ВІ, їх іншомовних відповідників, виокремлення ВІ у текстах, засвоєння їх фонетичного та графічного образу, їх функціонування у спілкуванні, реалізація ними фатичної та апелювальної функцій тощо.

У тренінгу перекладачів правомірним є використання вправ на вживання ВІ. З метою розвитку навичок їх транслітерації. Наприклад:

а) подати наступні імена англійськими літерами: Толстой, Шевченко, Ломоносов, Ярослав Мудрий, Карабан, Потебня, Петро Перший, Каразін, Іван Грозний, Сковорода, Нечуй-Левицький;

б) передати ВІ українськими літерами: Vyshnia, Ukrainka, Shevchenko, Dostoyevs'kyi, Mogyla, Khmel'nytskyi, Franko, Lysenko;

в) знайти екзотизми в тексті, перекласти їх мовою транслятора: Ден Сяо Пін, Джекі Чан, Брюс Ли., Мао Цзе Дун, Хуан Антоніо Самаранч, Кім Ір Сен, Алесандро дель П'єро, Хо Ши Мін.

Доречними в цьому руслі є диктанти на ВІ, граматичні вправи з антропонімічною лексикою, аудіювання текстів, рольові ігри.

Література:

1. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Москва, “Просвещение”, 1988. – 190 с.
2. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика. – Санкт-Петербург, Изд-во “Союз”, 2001. – 278 с.
3. Мирам Г., Гон А. Профессиональный перевод. – Киев, 2003 – 237с.

Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя : тези доповідей X Міжнародної науково-методичної конференції, м. Суми, 13–14 листопада 2014 р. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – С. 105-109.